

Dr Josip Defilippis SEOSKO STANOVNIŠTVO I NASELJE
Institut za jadranske kulture i melioraciju krša, Split, 1980.

U Institutu za jadranske kulture i melioraciju krša u Split mada na to njegovo ime ne upućuje, a zahvaljujući prvenstveno poduzetnosti i akribiji dra Josipa Defilippisa, već se duže vrijeme obavljaju socijalno-ekonomska istraživanja sela i poljoprivrede u Dalmaciji te istraživanja na širem mediteranskom području naše zemlje. U potvrdu tome spomenimo da je ovaj Institut bio nosilac općejugoslavenkog projekta socijalno-ekonomskih istraživanja »Mediteransko područje Jugoslavije«, a da su njegovim suradnicima samostalno realizirali projekt: »Društveno-ekonomske promjene u poljoprivredi i selu Dalmacije«.

Ovo drugo istraživanje posvećeno je kretanju seoskog stanovništva i razvoju naselja, obilježjima gospodarstva i domaćinstva, reprodukciji gospodarstava i domaćinstava te položaju seoske omladine. Studije iz njega proizašle zasnivaju se na statističkim podacima i pokazateljima ankete u 2.141 seoskom domaćinstvu Dalmacije obavljenoj 1971. i 1976. godine.

U knjizi »Seosko stanovništvo i naselje« dr Josip Defilippis, rukovodilac istraživanja, objavljuje prvi dio rezultata istraživanja. Defilippis najavljuje seriju publikacija pod ukupnim naslovom »Studije o dalmatinskom selu«, u kojoj će seriji biti objavljeni svi rezultati, a imat će pet knjiga.

Knjiga o kojoj je u ovom prikazu riječ, pored Uvoda, ima četiri poglavlja, zatim Zaključna razmatranja, prijevode tih razmatranja na engleski i francuski jezik te Statističko-dokumentarni prilog.

U prvom se poglavlju govori o seoskom stanovništvu Dalmacije. Autor prvenstveno upozorava na stalno opadanje tog stanovništva. On procjenjuje da su samo u razdoblju 1971 — 1976. dalmatinska sela izgubila 5,7% svog stanovništva. Najbrže se seosko stanovništvo smanjilo na otocima, ali se smanjenje zapaža i u selima zagore, koja su tradicionalno bila demografski vitalna i koja su »proizvodila« viškove stanovništva, koje je migriralo u druge, bogatije krajeve.

Naravno, te je stanovništvo uglavnom preseljavalo u gradove i to na obalnom području, gdje je došlo do znatne koncentracije ljudi. Split je, primjerice, grad koji ima relativno (s obzirom na svoju veličinu) najveći mehanički priliv stanovništva u zemlji.

Nadalje, seosko se stanovništvo socijalno znatno preobrazilo. U selima je sve manje poljoprivrednika. O tome zorno govori podatak da je već 1971. godine u ukupnom aktivnom stanovništvu u selima Dalmacije bilo 58,9% nepoljoprivrednika. Dakle, posljedice polovične deagrarizacije ovdje su bile veoma vidljive. Čak je u selima zagore, po nalazima autora, gotovo izjednačen broj aktivnih poljoprivrednika i nepoljoprivrednika.

Drugo poglavlje knjige posvećeno je obilježjima seoskog domaćinstva. Podaci o domaćinstvima uglavnom slijede one o stanovništvu. Autor nešto više pažnje obraća na tipove domaćinstva s obzirom na zaposlenost čla-

nova. Izdvajamo podatak da u prosjeku svako domaćinstvo ima po gotovo jednog zaposlenog člana te da na svako treće domaćinstvo dolazi po jedan penzioner. Naravno, i zaposleni penzioneri nisu jednoliko raspoređeni u domaćinstvima. Naime, od ukupnog broja domaćinstava godine 1976. bilo je 21,6% poljoprivrednih, 69,9% mješovitih i 8,5% nepoljoprivrednih.

U trećem se poglavlju govori o veličini seoskog naselja, o promjenama u broju seoskih stanovnika te o institucionalnoj i infrastrukturnoj opremljenosti sela. Zapažamo da 92,3% seoskih naselja Dalmacije ima negativnu migracijsku bilancu (iz njih više stanovnika iseljava, nego što u njih useljava), a da je uslijed iseljavanja ugrožen opstanak 36,3% malih seoskih naselja u kojima živi 10,5% seoskih stanovnika. Znatnu pažnju autor obraća na razmještaj ekonomskih, prosvjetnih, kulturnih i zdravstvenih institucija u selu, respektirajući činjenicu da se preko njih odvija integracija sela s globalnim društvom. On upozorava na nezavidan položaj malih naselja, u kojima ne samo da nema dovoljan broj zadruga, prodavonica, škola, poštanskih ureda, ambulanti i slično, nego su te institucije dosta udaljene od tih naselja. Privrednu razvijenost i stupanj integracije sela s globalnim društvom autor pokušava pokazati pomoću podataka o zaposlenosti u selu, o rasprostranjenosti radija i televizije, o stambenim prilikama u selu, o stupnju motorizacije.

U posljednjem poglavlju analiziraju se stavovi seoskih stanovnika o razvoju sela i uvjetima života na selu. Prva grupa podataka odnosi se na ocjene mogućnosti razvoja sela. Kao preduvjete za uspješan razvoj seoski stanovnici ističu: (1) povoljne prirodne uvjete za razvoj poljoprivrede, (2) dobru komunalnu uređenost naselja i njegovu povezanost s većim centrom, (3) dobre mogućnosti zapošljavanja u blžjoj okolini i povoljne mogućnosti za razvoj turizma. Dakle, oni akcenat stavljaju na nepoljoprivredne uvjete razvoja. Sličnu strukturu stavova pokazuju ispitanici kada ocjenjuju što treba poduzeti za razvoj naselja. Druga grupa podataka odnosi se na stavove omladine prema životu u selu. Mladi su ljudi više nezadovoljni nego zadovoljni životom u selu. To je nezadovoljstvo izraženije u zagori i na otocima nego na obalnom području. Glavni razlozi za zadovoljstvo životom u selu jesu: dobri uvjeti života i vezanost za rodni kraj, roditelje i prijatelje, a glavni su uzroci nezadovoljstva: slaba mogućnost zabave, te nesporazumi mladih i starijih. Pretežan dio anketiranih mladih ljudi (54,7 namjerava otići iz sela, neodlučnih je oko četvrtinu (25,5%), a namjerava ostat: oko petinu (19,8). Oni koji će ostat: učinit će to jer su vezani uz posjed, rodbinu i prijatelje, a oni koji će otići namjeravaju to prije svega radi nemogućnosti zaposlenja, sklapanja braka i sl.

Dakle, mada je dalmatinsko selo napredovalo i mada ima uvjete za daljnji napredak, mladi se nastoje iseliti radi potrage za radom, rasonodom, osobnom emancipacijom, bračnim partnerom. Ovo nam se posljednje poglavlje učinilo posebno vrijednim pa smo mu posvetili više pažnje.

Kako zaključno ocijeniti ovu knjigu? Prvo, recimo da je ona vrlo vrijedan, zanimljiv i uz to izniman pokušaj regionalne analize sela u nas. Novost je struktura knjige, jer sadrži demografske, ekonomske i socijalno-psihološke podatke.

hološke pokazatelje, koji se u njenoj cjelini međusobno isprepliću i dopunjuju. Nadalje, autor knjige, što je također rijetkost u nas, kombinira statističke i istraživačke rezultate, ne odvajajući ih u uobičajena »geta« između kojih nema povezanosti. Knjiga zato djeluje svježije i veoma upotrebljivo. Mislimo pri tome da naročito značenje ova knjiga može imati za prostorno planiranje, jer se u njoj, po prvi put, obrađuju podaci i iznose zapažanja koja su od velike važnosti za određene uloge sela i seoskog prostora u razvoju Dalmacije.

Naravno kao i svakoj knjizi, i ovoj se mogu dati izvjesne primjedbe. Nama se, tako, čini da je autor mogao biti i ambiciozniji pri njenom pisanju, jer mu je to omogućavala veoma dobra polazna okosnica. Mogao je npr. posegnuti za podacima i zapažanjima iz povijesti naseljenosti Dalmacije, pa tako ocrtati dugoročnije trendove kretanja seoskog stanovništva, mogao je veću pažnju obratiti migracijama iz Dalmacije, bilo onim upravljenim prema unutrašnjosti, bilo onim upravljenim prema inozemstvu, trebao je, čini nam se, relativizirati značenje nekih statističkih kategorija, pogotovo kategorije naselja, jer je naselje sve manje relativno kao okvir življenja.

Ove primjedbe uglavnom nisu opravdane, ako se promatra zadani kontekst knjige, tj. da je ona jedna od studija koje će proizići iz analize rezultata istraživanja naslovljenog »Društveno-ekonomske promjene u poljoprivredi i selu Dalmacije«, te da je autor imao vremenska i financijska ograničenja, koja nisu dopustila opsežniji rad. Navodimo ih jednostavno i stoga, što mislimo da je dužnost autora da u slijedećem izdanju ove publikacije iziđe iz tih okvira i napraviti kompleksniju i predubljeniju knjigu o seoskom stanovništvu i naseljenosti Dalmacije, jer se to samo po sebi nameće kao slijedeći korak i jer je on najpozvaniji da to učini. Ovo što rekosmo mimalo ne umanjuje zasluge koje autoru treba izreći za ovu knjigu, koja nam budi nadu u nov zamah naše ruralne publicistike.

Dr Vlado Puljiz